

Problematika etnonima Iliri u Periplusu Pseudo Skilaka

Adnan Kaljanac
Sarajevo

Periplus Pseudo Skilaka predstavlja nesumnjivo jedno od najznačajnih putopisnih djela iz antičkog doba povezanih s rasprostranjem ilirskih naroda¹ na istočnoj jadranskoj obali, ali i s poznavanjem i proučavanjem pojedinih ilirskih naroda. Ovaj antički izvor, nastao u IV vijeku p. n. e. predstavlja najstariji preživjeli opis ilirskih naroda, tzv. *Periplus* (ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ) ili *Opis obalnog puta*, koji je tradicija pripisala Skilaku iz Karijadne, slavnom moreplovcu koji je oplovio Indijski okean i rijeku Indus za perzijskog kralja Dariusa. Pored brojnih antičkih izvora, Periplus je jedan od rijetkih koji je obrađen temeljitom analizom naučnika s područja jugoistočne Evrope.² Periplus je, kao najstarije djelo koje opisuje ilirske narode, privlačio veliku pažnju i bogato je korišten od strane naučnika koji su se bavili istraživanjem ilirskih naroda na jadranskim obalama. Međutim, detaljna analiza samog Periplusa je nerijetko izostajala, te se rezultati detaljne analize uglavnom mogu pripisati M. Suiću, koji se u svojim radovima nekoliko puta osvrtao na ovu problematiku.³ Dugotrajnim radom tokom vremena utvrđeno je da je Periplus u velikoj mjeri iskvaren u odnosu na svoj izvorni oblik, kao i to da se u njemu spominju podaci koji nisu mogli biti poznati u vrijeme pretpostavljenog autora, Skilaka iz Karijadne, za kojeg se smatra da je živio i djelovao u VI vijeku p. n. e.⁴ Neuspješnim ubacivanjem brojnih glosa tokom vremena, sholijasti koji su dopunjavali izvorni tekst postepeno su stvarali sve veće zabune. Upravo zbog toga, pri brojnim pokušajima filtriranja nastao je veći broj prijevo-

¹ Pod imenom Iliri se podrazumijeva konvencionalni naziv za prastavnovnike područja zapadnog Balkana.

² Kuntić-Makvić 2006, 239.

³ Suić 1953, 111-129; Isto 1955, 121-185.

⁴ U poglavlju 23. Periplusa spominju se gradovi Pharos i Issa za koje se smatra da su osnovani od strane kolonista iz Sirakuze za vrijeme vladavine Dionisija Starijeg Sirakuškog 385/4. p. n. e., što potvrđuju i natpisi pronađeni na Visu, a pisani dorskim dijalektom. Prema ovome, terminus post quem za nastanak Periplusa je utvrđen nakon 385/4. god. p. n. e., te je i sam autor Periplusa nazvan Pseudo (Lažni ili Takozvani).

da, što je u krajnjoj instanci rezultiralo različitim tumačenjem podataka iz samog teksta. Na ovaj način, koristeći jedan dokument, naučnici su dolazili do potpuno oprečnih tumačenja i zaključaka, iz čega se nameće potreba da se ukaže na značaj ponovnog osvrta na podatke koje donosi Periplus, kao i na tumačenja istih.

S obzirom na to da je Periplus povezan sa širokim spektrom geografskih i narodnosnih podataka koje pruža pri svome opisu istočne jadranske obale, potrebno je naglasiti da će ovaj rad biti usmjeren na problematiku lociranja etnonima Iliri u Periplusu.

Prema opisu iz Periplusa Pseudo Skilaka, nakon kratkog uvodnog dijela i opisa teritorije Liburna, navode se ilirski narodi koji su naseljavali jadransku obalu. Kao susjedi Liburna navode se pripadnici ilirskih naroda Hierastamni, Bulini i Hili. Oni bi prema Periplusu predstavljali prva ilirska plemena nakon Liburna, a nakon njih su se nastavljali ilirski narodi Nesti, Mani, Enheleji i Taulanti:

21. Poslije Istra je narod Liburna. Na području tog naroda nalaze se sljedeći obalni gradovi: Lias, Idassa, Attienties, Dyrta, Ampsi, Osi, Pedatae, Hemioni (= Alos, Tarsatica, Senites, Dyrta, Lopsi, Ortopeletae, Hegini). Tim narodima vladale su žene, koje su supruge slobodnijih ljudi, ali žive u divljem braku s vlastitim robovima i s ljudima iz susjednih krajeva. Ispred obale leže otoci, od kojih mogu zabilježiti sljedeća imena (jer ima mnogo drugih koji nemaju nikakva imena): Istris 310 stadija dug i 120 stadija širok, Elektridi i Mentoridi su veliki otoci. Onda dolazi (rijeka) Catarbates. Putovanje uzduž obale Liburna traje dva dana.

22. Poslije Liburna dolazi ilirski narod. Iliri nastanjuju morsku obalu sve do Haonije, koja leži nasuprot Korkire, Alkinojeva otoka. Tamo je smješten grčki grad nazvan Herakleja s lukom. Tamo stanuju Lotofazi, barbarski narodi po imenu Herastamni, Bulini i Hili, koji su susjedi Bulina. Taj narod govori da je Hilo, Herkulov sin, živio s njima. Oni su barbarski narod koji zauzima poluotok malo manji od Peloponeza. Bulini su također ilirski narod. Putovanje uzduž obale Bulina sve do rijeke Nesta traje jedan dan.

23. Nesti. Poslije rijeke Nesta slijedi putovanje oko zaljeva koji se zove Manijski i ono traje jedan dan. Unutar zaljeva leže otoci Protera, Krateja i Olinta. Razdaljina među njima je (?8 ili 12) stadija ili manje i oni leže u pravcu Pharosa i Isse. Prvi je sada Pharos grčki otok, a drugi Issa, a na oba se nalaze grčki gradovi. Prije nego se dode do rijeke Naron, široki krak kopna pruža se duboko u more. Postoji otok blizu obalnog područja nazvan Melita, a drugi jedan blizu njega nazvan je Crna Korkira, gdje se zemlja proširuje iz obale u dva rta, ali jedan od njih gleda u pravcu rijeke Naron.

24. Mani. Poslije Nesta je rijeka Naron. Prolaz u tjesnace rijeke je nesmetan. Doista troveslarke i teretni brodovi plove sve do trgovačkog naselja koje leži sjeverno osamdeset stadija od mora. Narod koji živi tamo

su Mani, koji su po rasi Iliri. U unutrašnjosti, nalazi se veliko jezero, koje se prostire od trgovačkog naselja sve do Autarijata, a to je jedan ilirski narod.

25. *Enhelejci.* Enhelejci su ilirski narod, koji nastanjuje zemlju poslije Rhizona. Od Buthoe do Epidamna, grčkog grada, putovanje traje dan i noć, po kopnu tri dana.

26. *Taulanti.* Taulanti su ilirski narod, u čijoj zemlji je grad Epidamno (...) Sa svima njima na jugu graniče Atintani, ispod Orika i Haonije sve do Dodone. Oko tog područja je Keraunska gora u Epiru, a blizu je mali otok, po imenu Sason. Odatle do Orika putovanje je trećina dana.

27. *To su ilirski narodi, koji se prostiru od Bulina do te točke itd.*⁵

Prema navedenom obliku Periplusa, kao krajnja sjeverna granica Ilira može se posmatrati rijeka Katarbates, iza koje su se nalazili Liburni, Histri i Veneti, koji se nisu smatrali Ilirima. Bulini i Hili su dakle bili najsjeverniji ilirski narodi, prvi susjedi Liburna. Međutim, postoje određene pretpostavke da se u Periplusu Hili prvobitno nisu svrstavali među Ilire, tako da bi njihovo svrstavanje među Ilire bilo kasniji dodatak koji je ubačen u originalni tekst. Već je K. Müller prilikom obrade Periplusa pretpostavio da je podatak o porijeklu Hila kasnijeg porijekla. U kasnijem djelu, Periegezi Pseudo Skimna, Hili i Bulini su isključeni iz uže definicije Ilira, što bi upućivalo na opravdanost ove pretpostavke.⁶ Dok je Periplus u prijevodu koji predlaže G. Shipley, a u obliku koji prihvata i J. Wilkes, ostao u formi izdanja K. Müllera, M. Suić predlaže određene konjektуре Müllerovog izdanja i donosi Periplus u drugom obliku:

21. *Liburni; Poslije Istra je narod Liburna. U toj zemlji su otoci Elektridi, Mentoridi i rijeka Katarbates. Uz zemlju Liburna plovi se dva dana.*

22. *Bulini; Poslije Liburna je narod Bulina. Susjedi Bulina su Hili. Uz zemlju Bulina plovidba traje duži dan do rijeke Nesta.*

23. *Nesti; Poslije Bulina su Nesti i rijeka Nestos. Od njih se plovi u zaljevu. Čitav se ovaj zaliv naziva Manijski. Plovidba traje jedan dan.*

24. *Manijci; Poslije Nesta slijedi narod Manijaca i rijeka Naron. Od rijeke Narona do Butue plovidba traje (dva dana ili dan i noć).*

25. *Enhelejci; Slijedi narod Enhelejaca uz Rhizon. Iz Buthoe do Epidamna, grčkog grada, plovi se dan i noć, a kopnom tri dana.*

⁵ Pseudo Skilak, pogl. 23-27; ovaj oblik prijevoda odgovara obliku prijevoda koji predlaže G. Shipley, kao i obliku izdanja koji donosi K. Müller u Geographi Graeci minores.

⁶ Pseudo Skimno, 405-412. ἐξῆς δὲ μεγάλη χερσόνησος Ὑλλικὴ πρὸς τὴν Πελοπόννησον τι ἐξισομένη πόλεις δ' ἐν αὐτῇ φασὶ πέντε καὶ δέκα Ὑλλοὺς κατοικεῖν, ὄντας Ἕλληνας γένει τὸν Ἡρακλέους γὰρ Ὑλλὸν ὀκιστὴν λαβεῖν, ἐκβαρβαρωθῆναι δὲ τούτους τῷ χρόνῳ τοῖς ἔθεσιν ἱστοροῦσι τοῖς τῶν πλησίον, ὡς φασὶ Τιμαῖος τε Καταποσσθένης.

“Po redu je veliki Hilički poluotok, nekako jednak Peloponezu. Kažu, da na njemu petnaest gradova nastavaju Hili, podrijetlom Heleni; da su bili uzeli Heraklova sina Hila za predvodnika kod osnivanja naseobina, ali da su se s vremenom pobarbarili, što pokazuju svojim običajima, koji su kao i kod njihovih susjeda. Tako kažu Timej i Eratosten.”

26. *Iliri; Slijedi narod Ilira, gdje je grad Epidamnos i rijeka Palamnos. Iz Epidamna do grčkog grada Apolonije kopnenim se putem putuje dva dana. U toj je zemlji Keraunsko gorje i uza nj mali otok, kome je ime Sason. Od njega do grada Orika plovi se trećinu dana.*

28. *Haonci; Poslije Ilira slijede Haonci itd.*⁷

Nakon detaljne obrade Periplusa, M. Suić je izvršio određene konjekture u pojedinim poglavljima, dok je poglavlje 27. potpuno uklonio iz teksta Periplusa, dobivši na taj način dobru usklađenost geografije i stila kojim je pisan ostatak Periplusa koji ne govori o istočnoj jadranskoj obali⁸. Prema ovome, ukoliko se prihvati pretpostavka M. Suića, u originalnom tekstu Periplusa je jasno uočljivo da se pod Ilirima i ilirskim područjem smatra predio uz Epidamno, Haoniju i Korkiru, Alkinojev otok. Haonija bi predstavljala krajnju južnu granicu do koje se pružala Ilirija i njeni stanovnici Iliri. Prema ovome Hili, Bulini i Hierastamni u ranijem periodu nisu pripadali Ilirima u užem smislu, tako da se ilirsko ime širilo postepeno od juga prema sjeveru, da bi na kraju zahvatilo i područje do rijeke Krke.

Međutim, potrebno je naglasiti da ovakvo lociranje Ilira proprie dicti na krajnjem jugu, uz područje Haonije, sa sobom nosi i određene slabosti. M. Suić smatra da je u 22. poglavlju Periplusa umetnuti dio teksta predstavljao podatak u kojem se govori o Lotofazima koji su Hili, Bulini i Hierastamni, te je ovaj dio izbacio iz teksta. Na osnovu dijelova koji se ponavljaju u poglavljima 22, 28 i 29, M. Suić je zaključio da su spominjanje Lotofaga, grada Herakleje i Bulina greškom ubačeni u 22. poglavlje zbog sličnosti koje je kasniji sholijast uočio na području Epira i srednje Dalmacije.⁹ Prema njemu, Lotofage koji se spominju u 22. poglavlju Periplusa trebalo bi tražiti negdje na kopnu u okolini Korkire. Međutim, lociranje Lotofaga na područje u blizini Korkire je teško prihvatljivo s obzirom na to da podaci koje donose antički izvori narod Lotofaga smještaju na drugo područje. Podaci koje donosi Homer u Odiseji, ukoliko se prihvati činjenica da se Korkira povezuje s narodom Feačana, ukazuju na to da su Lotofazi bili jedan udaljeni narod. Prema Homerovom tekstu, u okolinu Korkire je nemoguće smjestiti narod Lotofaga na osnovu podataka koji se nalaze u opisu koji je Odisej ispričao Alkinoju, Feačkom kralju:

*Otud me devet dana razvlačili pogubni vetri
po moru ribnom, i deseti dan ja stigoh do zemlje
Lotofaga, ljudi što cveće im služi za hranu.
Tu smo stupili na tle i pitke uzeli vode,
Potom ručati stanu drugari kod brzih lada.
Družini našoj zla Lotofazi ne stvoriše ništa,
nego im dadu, šta više, da njina lotosa jedu.*¹⁰

⁷ Suić 1955, 182.

⁸ Isto 184.

⁹ Suić 1955, 140.

¹⁰ Homer, Odiseja, IX, 82-86; 92-93.

Iz Homerovog teksta je jasno da Odisej na ovom mjestu govori o tome kako je sa svojom posadom stigao u zemlju Lotofaga, koji im nisu nanijeli nikakvog zla i koji su ih dočekali gostoprimitljivo. Ukoliko se pretpostavi da se ova zemlja Lotofaga nalazila u blizini Korkire, onda je neobjašnjiva činjenica da je Odisej do Alkinoja stigao potpuno sam kada se u daljem Odisejevom opisu navode brojni događaji, kao što je susret s kiklopom Polifemom, Eolom, Lestrigoncima, Kirkom i drugima, što ukazuje na dužinu Odisejevog putovanja prilikom kojeg je njegova posada u potpunosti izginula. Da se zemlja Lotofaga nikako ne može smjestiti u blizinu Korkire i Alkinoja potvrđuje i sam Periplus. U 110. poglavlju Periplusa se navode Lotofazi kao susjedi Kartazana, nakon opisa Libije:

110. LOTUS-EATERS. And beside the part outside the Syrtis live Libyans, the nation Lotuseaters, as far as the mouth of the other Syrtis. These people use lotus as food and drink. And from Neapolis in Carthaginian territory is Graphara, a city. Of this the coastal voyage is of one day from Neapolis. And from Grapharon is Abrotonon, a city with a harbour.¹¹

Pored Periplusa, Lotofage na području Afrike je poznavao i Herodot:

A od zemlje onih Gindana pruža se u more poluostrvo gde stanuju Lotofagi, koji se hrane samo lotosovim plodom(...) Sa Lotofazima graniče se na morskoj obali Mahlije, koji se takode hrane lotosom, ali manje od onih koje smo malopre spomenuli.¹²

Iz Herodotovog opisa je jasno da je u Africi postojalo nekoliko naroda koje je on sam smatrao Lotofazima zbog toga što su jeli plodove lotosa. Herodot i autor Periplusa se slažu, gotovo identično, da su ovi Lotofazi koristili lotos za hranu i da su od njega proizvodili piće. Prema ovome, moguće je pretpostaviti da se greška o prebacivanju Lotofaga na područje srednje Dalmacije desila iz 110. poglavlja Periplusa, a ne iz činjenice da je pojava Lotofaga u srednjoj Dalmaciji reminiscencija prenošenja Korkire i Homerovih epova koji su za sobom povukli i Lotofage među Buline i Hile. Pretpostavka o prebacivanju Lotofaga iz 110. Poglavlja, a ne iz bliže okoline Korkire, može se potkrijepiti činjenicom da Odisej prilikom opisa ovog naroda navodi podatke da ovom narodu cvijet lotosa služi kao hrana i da opisuje njegovo opojno dje-

¹¹ Pseudo Skilak, pogl. 110. ΛΩΤΟΦΑΓΟΙ. Τὰ δὲ ἐξω τῆς Σύρτιδος παρικοῦσι λιβυεῖς Λωτοφάγοι ἔθνος μέχρι τοῦ στόματος τῆς ἑτέρας Σύρτιδος. Οὗτοι λωτῶ χροῦνται σίτῳ καὶ ποτῶ. Ἄπο δὲ Νέας πόλεως τῆς Καρχηδονίων χώρας Γραφάρα πόλις. Ταύτης παράπλους ἡμέρας μίᾳς ἀπὸ Νέας πόλεως. Ἄπο δὲ Γραφάρων Ἀβρότονον πόλις καὶ λιμῶν.

¹² Herodot. IV, 177-178. Ἄκτῃν δὲ προέχουσαν ἐς τὸν πόντον τούτων τῶν Γινδάνων νέμονται Λωτοφάγοι, οἱ τὸν καρπὸν μόνον τοῦ λωτοῦ τρώγοντες ζῶουσι. Ὁ δὲ τοῦ λωτοῦ καρπὸς ἐστὶ μέγας ὅσον τε τῆς χίνου, γλυκύτητα δὲ τοῦ φοίνικος τῷ καρπῷ προσεικελός. Ποιεῦνται δὲ ἐκ τοῦ καρποῦ τούτου οἱ Λωτοφάγοι καὶ οἶνον.

Λωτοφάγων δὲ τὸ παρά θαλάσσαν ἔχονται Μάχλυες, [τῶ] λωτῶ μὲν καὶ οὗτοι χρεώμενοι, ἀτὰρ ἦσσαν γε τῶν πρότερον λεχθέντων. Κατ' οὖσι δὲ ἐπὶ ποταμὸν μέγαν τῷ ὀνόματι Τριτωνῶν ἐστὶ ἐκδοῖσι δὲ οὗτος ἐς λιμνὴν μεγάλην Τριτωνίδα· ἐν δὲ αὐτῇ νήσῳ ἐνὶ τῇ ὀνόματι Φλά· ταύτην δὲ τῆν νήσον Λακεδαιμονιοῖσι φασι λόγιον εἶναι κτίσαι.

stvo, što ukazuje na činjenicu da su ti podaci bili nepoznati kralju Feačana, Alkinoju. U slučaju da se narod Lotofaga nalazio u blizini Korkire, Feačani, a i njihov kralj bi svakako poznavali njihove običaje i djeljstva konzumiranja lotosovog cvijeta o kojem je Odisej govorio.

Na drugom mjestu M. Suić pretpostavlja da bi se naslov 26. poglavlja Periplusa, koji glasi Taulanti (ΤΑΥΛΑΝΤΙΟΙ), a koji je predložio Gronovius, trebao ispraviti u Iliri (ΙΛΛΥΠΙΟΙ), kako je i stajalo u rukopisima. Na osnovu početnog opisa Haonije u 28. poglavlju koji je glasio: Μετὰ δὲ Ἰλλυριοῦς Χάονες (Poslije Ilira su Haonci). M. Suić je odbacio tumačenje Gronoviusa i 26. poglavlju dodijelio naslov Iliri.¹³ Odbacujući tumačenje Gronoviusa, M. Suić zaključuje da podaci iz izvora koji govore o tome da se grad Epidamnos nalazio u zemlji Taulanata nisu nikakav dokaz.¹⁴ Međutim, potrebno je naglasiti činjenicu da su Taulanti i njihova lokacija starim Grcima bili poznati znatno prije vremena nastanka Periplusa, što je vidljivo iz sačuvanih fragmenata Hekateja Milečanina koje on spominje pod imenom Helidonci i Taulanti i koji su za njega ἔθνος Ἰλλυρικόν.¹⁵ Taulante i njihov položaj uz grad Epidamnos je dobro poznao i Tukidid već u V vijeku p. n. e.: *Epidamno je grad s desne strane onomu, koji plovi u Jonski zaljev. Blizu njega stanuju Taulančani, ilirski narod.*¹⁶

Prema ovim podacima ostaje potpuno nejasno kako je došlo do pojave da Periplus, znatno mladi od Hekateja i Tukidida, ne spominje Taulante na ovom mjestu. Ukoliko se između 26. i 28. poglavlja izbaci 27. poglavlje, dobija se uskladenost između Ilira i Haonije, ali ostaje neprihvatljiva činjenica da bi autor Periplusa izostavio poglavlje nazvano Taulanti, s obzirom na to da je ovaj narod bio poznat znatno starijim autorima. Prema ovome, kao zaključak se nameće činjenica da prihvatljivije izgleda Gronoviusov prijedlog da se naslov ΙΛΛΥΠΙΟΙ u 26. poglavlju Periplusa izmjeni u ΤΑΥΛΑΝΤΙΟΙ. U ovakvom obliku prijevod Periplusa donosi i G. Shipley.¹⁷

Kao rezultat ove pretpostavke, postavlja se pitanje izmjena koje je M. Suić predložio za 22. poglavlje Periplusa. Prema njemu, naslov poglavlja bi iz Ἰλλυριοὶ bio izmijenjen u Βουλῖνοι (Bulini).¹⁸ Promjenom naziva ovog poglavlja u Bulini, a pretpostavi li se da je opravdano da se 26. poglavlje nazove Taulanti, u Periplusu bi naziv poglavlja *Iliri* (Ἰλλυριοὶ) bio potpuno izostavljen. Pored ovoga, M. Suić prihvata ispravke Müllera kada u rukopisu ispravlja riječ Ἰλλῖνοι (Hyllini) u Βυλλῖνοι (Byllini) pri čemu bi ovi Byllini

¹³ Suić 1955, 145.

¹⁴ Isto 1955, 145.

¹⁵ Hecataeus. Histories. Fragmenta FGrH: Volume-Jacoby-F 1a, 1, F

Χελιδόνιοι ἔθνος Ἰλλυρικόν. Ἐκαταῖος Εὐρώπη· Σασαρηθίων πρὸς βορρῶ οὐ κέουσι Χελιδόνιοι. Frg. 100, 1-2.

Σασαρηθός· πόλις Ταυλαντίων, ὡς φησὶν Ἐκαταῖος. Frg. 99, 1.

¹⁶ Tukidid. I, 24. Ἐπίδαμνος ἔστι πόλις ἐν δεξιᾷ ἐσπλάεντι ἐς τὸν Ἴονιον κόλπον· προσοικοῦσι δ' αὐτὴν Ταυλαντίοι βάρβαροι, Ἰλλυρικόν ἔθνος.

¹⁷ Pseudo Skilak, pogl. 26.

¹⁸ Suić 1955, 140.

bili greškom ubačeni u 22. poglavlje zajedno s Lotofazima i Alkinojevim otokom. Da su zaista na području u okolini Korkire postojali narodi sličnog imena potvrđuju i Plinije Stariji i Livije: *Apollonia quondam Corinthiorum colonia IIII p. a mari recedens, cuius in finibus celebre Nymphaeum accolunt barbari Amantes et Buliones.*¹⁹

*When you have concentrated your entire strength, Antiochus, you might divide your fleet and keep one division cruising off Corcyra, that there may be no safe and easy passage for the Romans, the other you would send across to the coast of Italy opposite Sardinia and Africa. You yourself would advance with all your land forces into the country round Byllis; from there you would protect Greece and give the Romans the impression that you are going to sail to Italy, and should circumstances render it necessary you will be in readiness to do so (...) By this time Appius Claudius, who had strengthened the army he had with him by contingents from the Ballini, the Apolloniatas and the Dyrrhachians, had left his winter quarters and was encamped near the River Genusus.*²⁰

Prema Plinijevom i Livijevom tekstu je potpuno jasno da su oni poznavali određeni narod Bulina koji su povezivali s Apolonijom. Iz ovoga je moguće pretpostaviti da je M. Suić u pravu kada pod imenom Ὑλλῖνοι – Βουλῖνοι vidi etnonimije i toponimije iz epirskog područja. Međutim, ukoliko se na ovom mjestu radi o etnonimijama i toponimijama iz područja Haonije, postavlja se pitanje koliko je opravdano izmijeniti rukopisni naslov Iliri u 22. poglavlju i ovo poglavlje nazvati Bulini. Opravdano bi bilo pretpostaviti da su upravo Bulini u 22. poglavlju greškom zalutali na Diomedov rt zajedno s Korkirom, ali i Lotofazima iz 110. Poglavlja.

Međutim, pogleda li se u nešto mlade izvore, kao što je *Periegeza* Pseudo Skimna, uočava se činjenica da *Periplus* nije jedini koji je poznao narod Bulina kao susjede Hila: *A zemlju što leži u blizini drže Pelagonci i Liburni. S njima se dodiruje narod Bulina; a dalje je veliki Hilički poluotok, koji po veličini izjednačuju nekako s Peloponezom; a na njem kažu da u petnaest gradova stanuju Hili, koji su rodom Grci. Pripovijedaju naime da ih je tamo naselio Heraklov sin Hilo, ali su se s vremenom pobarbarili pod utjecajem običaja svojih susjeda, kako kažu Timej i Eratosten.*²¹

S obzirom na to da se Pseudo Skimno poziva na Timeja i Eratostena, od kojih je Eratosten živio na prijelazu iz IV u III vijek p. n. e., moguće je zaključiti da je on, kao suvremenik nastanka *Periplusa*, također znao za postojanje određenih Bulina, susjeda Hila, koji su naseljavali zemlju nakon Liburna.

¹⁹ Plinije Stariji, III, 145.

²⁰ Livije, XXXVI, 7; XLIV, 30.

²¹ Pseudo Skimno, 402-412. Ἡ πλεῖστον χώρα δὲ τούτων κειμένη ὑπὸ τῶν Πελαγόνων καὶ Λιβυρνῶν κατέχεται. Τούτοις συνάπτον δ' ἐστὶ Βουλῖνων ἔθνος· ἐξῆς δὲ μεγάλη χερρόνησος Ὑλλικὴ πρὸς τὴν Πελοπόννησον τι ἐξισουμένη· πόλεις δ' ἐν αὐτῇ φασὶ πέντε καὶ δέκα Ὑλλῶν κατοικεῖν, ὄντας Ἑλληνας γενεῖν· τὸν Ἡρακλέους γὰρ Ὑλλῶν οὐκιστὴν λαβεῖν, ἐκβαρβαρωθῆναι δὲ τούτους τῷ χρόνῳ τοῖς ἔθεσιν ἱστοροῦσι τοῖς τῶν πλεῖστον, ὡς φασὶ Τιμαῖος τε καὶ Εὐδοκῆς.

Prema ovom, izbacivanje Bulina iz 22. poglavlja se ne čini opravdanim, iako su oni moguća reminiscencija iz Haonije.

Međutim, ukoliko se iz 22. poglavlja izbace Bulini, pod pretpostavkom da predstavljaju reminiscencije homerskih epova, onda bi kao naziv ostao prijedlog G. Shipleya o mogućem Ἰλλυριοὶ (Ἰλλίνοι – Hylinoi)²². Nažalost, ovakvo rješenje nije potpuno prihvatljivo jer bi u tom slučaju Hylini bili susjedi Hila, što može ukazivati na to da se radi o jednom istom narodu nazvanom na dva različita načina. Ukoliko se ponovo razmotri spomenuti dio Pseudo Skimnove Periegeze²³, gdje se autor poziva na Timeja i Eratostena, uočljivo je da su i Timej i Eratosten poznavali narod Hila i da su o njima detaljno pisali. Ovo se može zaključiti iz činjenice da autor Periegeze u većem dijelu svog teksta govori upravo o Hilima, a pri tome se poziva na spomenute autore. Hilički poluotok i Hili su bili poznati i Pliniju koji je, opisujući jadransku obalu, nakon Liburna napisao: *Opet na kopnu je kolonija Jader, koja je od Pole udaljena 160.000 koraka, zatim na udaljenosti od 30.000 otok Kolenta, od 18.000 ušće rijeke Titija. Kraj Liburnije i početak Dalmacije je Skardona na toj rijeci 12.000 koraka od mora. Zatim dolazi stari predio što pripada Tariotima i tvrdi grad Tariona, pa Diomedov rt ili, kako ga drugi zovu, poluotok Hilida, kojega obilazak iznosi 100.000 koraka, pa Tragurij, naselje rimskih građana, poznato po mramoru, Sikuli, kamo je božanski Klaudije poslao veterane, pa kolonija Salona, udaljena od Jadera 112.000 koraka.*²⁴

Granicu između Ilira i Liburna u Periplusu je predstavljala rijeka Katarbates. Ukoliko se pretpostavi da je rijeka Katarbates bila antički Titus, današnja Krka, i ukoliko je Nesta antički Nestus, današnja Cetina, onda se prema Periplusu na ovom uskom komadu kopna od Šibenika do Cetine mogu smjestiti plemena Hila, Bulina i Hierastamna. Plinijev opis potvrđuje ove podatke smještajući Diomedov rt nakon rijeke Krke. Iz Plinijevog teksta je potpuno jasno i to da su mnogi ljudi Diomedov rt zvali poluotokom Hilida, iako je sigurno da u Plinijevo vrijeme na Hiličkom poluotoku nije bilo ni traga davnim Hilima koji su naseljavali to područje. Ova činjenica može biti pokazatelj koliko je jaka bila tradicija o Hilima na Diomedovom rtu, da se naziv njihove zemlje zadržao sve do Plinijevog vremena. Narod Hila je bio poznat i Tukididu i Apoloniju Rodaninu: *Čim je pala noć, puk pobjegne u tvrđavu i na poviša mjesta u gradu; ondje se sakupe i utvrde, a imali su u rukama hilajsku luku (...) Doznajući, da atičke lađe plove k njima, a neprijateljske da odilaze, Kerkirani potajno uvedu u grad Mesenjane, koji su prije bili vani, i zapovjede, da lađe, koje su napunili ljudima, zaplove naokolo u hilajsku luku.*²⁵

²² Pseudo Skilak, pogl. 22.

²³ Vidi bilješku 21.

²⁴ Plinije Stariji, III, 140-141.

²⁵ Tukidid, III, 72; 81. "ἀφικομένης δὲ νυκτὸς ὁ μὲν δῆμος ἐς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως καταφεύγει καὶ αὐτοῦ ξυλλεγείς ἰδρύθη, καὶ τὸν Ἰλλαικὸν λιμένα εἶχον"
"Κερκυραῖοι δὲ ἀσθόμενοι τὰς τε Ἀττικὰς ναῦς προσπλευούσας τὰς τε τῶν πολεμίων ὀχομένας, λαβόντες τοὺς τε Μεσσηνίους ἐς τὴν πόλιν ἤγαγον πρότερον ἔξω ὄντας, καὶ τὰς ναῦς περιπλεῦσαι κελεύσαντες ὡς ἐπλήρωσαν ἐς τὸν Ἰλλαικὸν λιμένα"

Nego su brzo plovili odlazeći daleko od Hilejske zemlje i ostavljali su iza sebe u moru Liburnske otoke koji su prije bili puni Kolšana svi po redu: Isa i Diskelad i dražesna Pitieja; a zatim su iza njih stigli do kraja Kerkire, gdje je Pozeidon nastanio djevojku, kćer Azopovu Kerkiru, lijepe kose, daleko od Flijuntske zemlje, pošto ju je bio oteo zbog ljubavne želje; a ljudi mornari je iz mora gledaju kako se crni sa svih strana od tamne šume i zovu je Crna Kerkira.²⁶

A njih je našao kraj broda kako bdiju s oružjem u Hiličkoj luci blizu grada.²⁷

Podaci o Hilejskoj luci i Hilejskoj zemlji koje donose Tukidid i Apolonije potvrđuju pretpostavku da su Hili, Hilejska luka i Hilejska zemlja bili poznati starim Greima već u V i IV vijeku p. n. e. Uzme li se u obzir činjenica da se Hilejsko ime zadržalo dugo vremena kao toponomastički ostatak, označavajući Hilički poluotok još u Plinijevo vrijeme, nije potrebno posebno naglašavati ulogu koju je narod Hila odigrao u kontaktima između starih grčkih moreplovaca i istočne jadranske obale. Ta činjenica je vidljiva i u mitološkim predanjima prema kojima su Hili potomci Hila, Heraklovog sina, s Melitom, kćerkom rijeke Egeja, u zemlji Feačana, dakle na Korkiri. Moguće je da se u imenu Hilejske luke krije reminiscencija tradicije o Hilovom rođenju na otoku Korkiri, te se prema tome samo ime luke ne može pripisati Hilima s Hiličkog poluotoka. Za razliku od Hila, lokalitet luke na Korkiri se može povezati pouzdanije samo s Liburnima, koji su za vrijeme svoje talasokracije dopirali morskim putevima do Korkire. O Hilovom rođenju, ali i o njegovom odlasku sa feačkom družinom govori Apolonije Rodanin: *Tamo više nisu našli živog vladara Hila, kojega je ljepolika Melita rodila Heraklu u narodu Feačana. Ovaj je bio došao do kuća Nauzitojevih i do Makride, Dionizove dojlje, da opere pogubno ubojstvo svoje djece; tamo je svladao kćer rijeke Egeja, najadu Melitu, pošto ju je zaželio, a ona je rodila snažnog Hila; kad je on odrastao, nije htio stanovati na tom otoku izložen nadutosti Nauzitojevoj, koji je tu vladao; pošao je na Kronovo more pošto je skupio starosjedilačku feačku družinu.²⁸*

²⁶ Apolonije, IV, 562-571. ἀλλ' εθεον γαιης Ἰλληίδος ἐξανιόντες
τηλοθι, τας δ' ἀπέλειπον ὅσαι Κολχοισι παροιθεν
ἐξειης πλ. θοντο Λιβυρινίδες ἐν ἄλι νῆσοι.
Ἴσσα τε Ἀσσκελάδος τε καὶ ἡμερτη Πιτυεια
αὐτὰρ ἐπειτ ἐπὶ τῆσι παραὶ Κερκυραν ἱκοντο.
ἐνθα Ποσειδάων Ἀσωπίδα νάσσατο κόυρην,
ἠροκομον Κερκυραν, ἕκασ Φλειουντιδος αἰης,
ἀρπαζας ὑπ' ἐρωτι μελαινομενην δε μιν ἀνδρες
ναυτιλοι εκ ποντοιο κελαινη παντοθεν ὄλη
δερκομενοι, Κερκυραν επικλειουσι Μελαιναν

²⁷ Apolonije, IV, 1124-1125. τοὺς δ' εὖρεν παρα νῆι συν ἐντεσιν ἐγρ' ὄσοντας

Ἰλλικῶ ἐν λιμενὶ σχεδὸν ἀστεος, ἐκ δ' ἀρα πάσαν

²⁸ Apolonije, IV, 522-551. Ἦρωες δ', ὅτε δ' σφιν εἰσιπτο νοστος ἀπ' ἡμῶν,

δ' αὖ τότε προμολόντες ἐπὶ χθονὶ πεισματ' ἐδήσαν
Ἰλλ' ὄν' νῆσοι γὰρ ἐπιπρῶχοντο θαιμειαι
ἀργαλεην πλοουσιν ὁδὸν μεσσηγυς ἐχούσαι.

Zanimljivo je da u svome tekstu Apolonije povezuje Makridu, Dioniosovu dojilju, s Hilom, Heraklovim sinom. Makrida je bila porijeklom s otoka Eubeje, odakle ju je protjerala Hera, da bi na kraju stigla do Korkire, koja je po njoj u najstarija vremena bila nazivana Makrida. Ova mitološka predaja ukazuje na prve koloniste na Korkiri koji su najvjerojatnije bili s Eubeje. Nekada je čak na Korkiri postojao i toponim Eubeja o kojem govori Strabon.²⁹ Prema ovome, najstarija kolonizacija sjeveroistočne jadranske obale povezana je s Hilom i Feačanima, tačnije Eubejcima koji su kolonizovali Korkiru. Na ovaj način, ime Hila na Diomedovom rtu postalo je vezano uz tradiciju o Heraklovom sinu Hilu, s kojim je moguće povezati i samo ime Hilejske luke. S obzirom na to da Apolonije govori o tome da je Hilo napustio Korkiru zajedno sa skupinom Feačana, moguće je pretpostaviti da ovo predanje sadrži historijsku podlogu o kretanjima grčkih kolonista koji su kolonizovali Korkiru, a zatim nakon nekog određenog vremena, prikazanog kao vrijeme Hilovog odrastanja, nastavili kolonizaciju istočne jadranske obale. Poznato je da je Korkira bila jedna od najstarijih Korintskih kolonija na Jadranu, osnovana već u VII vijeku p. n. e.³⁰ Prema podacima koje donosi Apijan, Korkirani su iz Epidamna izbacili Liburne i nakon toga se pomiješali sa stanovnicima grada

οὐδὲ σφιν, ὡς καὶ πρὶν, ἀνάρσια μητιάασκον
 Ἰλλῆες, πρὸς δ' αὐτοὶ ἐμηχανόωντο κέλευθον,
 μισθὸν ἀειραμένοι τριποδά μεγαν Ἀπόλλωνος,
 δοιοὺς γὰρ τριποδάς τηλοῦ πορὲ Φοῖβος ἄγεσθαι
 Ἀΐονιδῆ περὸντι κατὰ χρεός, ὅποτε Πυθῶ
 ἱρὴν πευσομένου μετεκίαθε τῆσδ' ὑπὲρ αὐτῆς
 ναυτιλῆς" πέπρωτο δ', ὅπῃ χθονὸς ἰδρυθεῖεν,
 μ᾽ ὅποτε τὴν δῆοισιν ἀναστ᾽ ἴσασθαι ὄουσιν.
 τοῦνεκεν εἴ σέτι νῦν κείνη ὁδε κευθεταί αἶη
 ἀμφὶ πόλιν Ἀγανὴν Ἰλληίδα, πολλὸν ἔνερθεν
 οὐδέος, ὡς κεν ἄφαντος αἰε μεροπεσσι πελοῖτο.
 οὐ μὲν ἐτι ζῶοντα καταυτοθι τέτμον ἀνακτα
 Ἰλλον, ὃν εὐειδῆς Μελίτη τέκεν Ἡρακλῆι
 δ' ἄμφ' Φαίκων, ὃ γὰρ ὁ κία Ναυσιθόοιο
 Μακριν τ' εἰσαφίκανε, Διωνύσοιο τῆσ' νην,
 νησομένοσ παιδῶν ὄλοον φόνον" ἐνθ' ὄγε κούρην
 Ἀΐοιοῦ ἐδάμασσαν ἐρασσάμενος ποταμοῖο,
 νηιάδα Μελίτην, ἣ δὲ σθενάρων τέκεν Ἰλλον"
 οὐδ' ἄρ' ὄγ' ἦβ' σασ αὐτῆ ἐνὶ ἐλδέτο ν᾽ ὄσω
 ναίειν κοίρανεοντος ὑπ' ὄφρουσι Ναυσιθόοιο"
 βῆ δ' ἄλαδε Κρονίην, αὐτόχθονα λαὸν ἀγείρας
 Φαίκων, σὺν γὰρ οἱ ἀναξ πορσυνε κέλευθον
 ἠρώσ Ναυσιθόος" τόθι δ' εἶσατο" καὶ μιν ἐπεφνον
 Μέντορες, ἀγραύλοισιν ἀλεζόμενοι περὶ βουσίν.

²⁹ Strabon, 10, 1, 15. Τῶν δ' ἐκ Τροίας ἐπανιόντων Εὐβοέων τινὲς εἰς Ἰλλυριοὺς ἐκπεσόντες, ἀποβαίνοντες οἴκαδε διὰ τῆς Μακεδονίας περὶ Ἐδέσσαν ἐμειναν συμπολεμισάντες τοῖς ὑποδεξαμένοις, καὶ ἐκτίσαν πόλιν Εὐβοίαν ἣν δὲ καὶ ἐν Σικελίᾳ Εὐβοία Χαλκιδέων τῶν ἐκεῖ κτίσμα, ἣν Γέλων ἐξανέστησε, καὶ ἐγένετο φρούριον Συρακουσίων" καὶ ἐν Κερκύρα δὲ καὶ ἐν Ἀΐωνι τόπος ἦν Εὐβοία καὶ ἐν τῇ Ἀργεῖα λόφος τις.

³⁰ Porončić 1975, 25.

pa je na taj način grad postao Grčki.³¹ I u slučaju Apijanovih podataka se najvjerojatnije radi o prepričavanju stvarnih događaja iz prošlosti, kada su ilirski narodi iz liburnskog područja dopirali do Epidamna i Korkire, ali i o širenju grčkih kolonija na Jadranu. U samom gradu je pronađena korintska keramika zajedno s lokalnim urnama za pepeo pokojnika, pa bi se prema ovome moglo zaključiti da je Apijanov dio o miješanju stanovnika tačan. Najvjerojatnije je da su kao izvor Apijanu poslužili Pseudo Skimno i Strabon. Potrebno je napomenuti da je J. G. v. Hahn smatrao da su imena Ὑλλεις i Ὑλλυριοι etimološki povezana, te bi prema njemu najstariji potvrđeni oblik ilirskog imena glasio Ὑλλυριοι, Hilurii i hiluricus.³² Prema njemu, jezgra Ilira bi bila smještena na području Hila, na Diomedovom rtu. Uzme li se sve navedeno u obzir, a pretpostavi li se da je M. Suić bio u pravu kada je rekao da je "pitanje gdje se ima tražiti Herakleja"³³ čijim bi se ubiciranjem Herakleje znatno rasvijetlilo pitanje naslova 22. poglavlja Periplusa, potrebno je osvrnuti se i na ovaj problem. Mišljenja o mjestu gdje se ovaj grad može smjestiti prilično su podijeljena, pa tako M. Suić smatra da se Herakleja, zajedno s Lotofazima i Byllionima treba premjestiti na područje Haonije i Alkinojevog otoka.³⁴ J. Brunšmid zaključuje da je postojanje Skilakove ilirske Herakleje utvrđeno na dvije vrste novca koje se u velikoj količini nalaze jedino u Dalmaciji i s obzirom na to da je najveća količina novca pronađena na otoku Hvaru, Herakleju ne treba tražiti daleko odatle.³⁵ Položaj Herakleje se i prema mišljenju G. Novaka može tražiti jedino na području Hiličkog poluotoka.³⁶ M. Zaninović smatra da se Herakleja nije mogla nalaziti u Haoniji, s obzirom na to da se, prema njemu, njen novac kuje na Hvaru.³⁷ Iz svega iznesenog, a uzme li se u obzir činjenica da je najveći dio od oko 360³⁸ primjerala pronađenog novca s lokaliteta Hvara, prihvatljivije izgleda pretpostavka da se grad Herakleja može locirati na području Hiličkog poluotoka, gdje ga smješta i autor Periplusa.

Ukoliko se navedeni podaci o Hilima povežu u jednu cjelinu, kao zaključak se uspostavlja veza između grčkih kolonista i jadranskih Hila. Povezujući Makridu i Eubeju s kolonistima na Korkiri, veze Makride s Heraklom i njegovim sinom Hilom, Hilov odlazak s Korkire i grad nazvan Herakleja po slavnom ocu legendarnog rodonačelnika jadranskih Hila, Heraklu, ukazuje se put Grčke kolonizacije Jadranskog mora koji je tako snažno utjecao na lokalno stanovništvo da je sačuvan vijekovima kasnije, sve do Plinijevog vremena.

S obzirom na snagu ove tradicije, a koja je starije provenijencije od vremena originalnog autora Periplusa, kao i od Timeja, Eratostena i Apolodora

³¹ Apijan, Gradanski ratovi, II, 39.

³² Hahn 1853, 231.

³³ Suić 1955, 141.

³⁴ Suić 1955, 142.

³⁵ Brunšmid 1998, 66.

³⁶ Novak 1961, 159.

³⁷ Zaninović 2008, 146.

³⁸ Isto 2008, 148.

koji su crpili svoje podatke iz starijih izvora,³⁹ čini se potpuno opravdano odbaciti prijedlog M. Suića da 22. poglavlje Periplusa treba nositi naslov Bulini za koje i sam M. Suić pretpostavlja da su greškom sholijasta dospjeli na Hilički poluotok iz područja Epira.⁴⁰

Kao konsekvencija odbacivanja prijedloga M. Suića o preimenovanju 22. poglavlja Periplusa u Bulini, nameće se zaključak da poglavlje 22. treba biti nazvano Hili, s obzirom na dugu i snažnu tradiciju odnosa ovog naroda i grčkih kolonista. Autor Periplusa je nesumnjivo poznao ovu tradiciju koja je sezala u vrijeme prije Tukidida u V vijeku p. n. e. pa izgleda potpuno opravdana pretpostavka da je upravo prema ovoj tradiciji autor 22. poglavlje Periplusa nazvao Hili – Ὑλλοί.

Zaključak

Nakon svega iznesenog u prethodnom tekstu, kao zaključak se nameće činjenica da se u prvobitnom rukopisu Periplusa Pseudo Skilaka nijedno poglavlje nije odnosilo eksplicitno na određene Ilire *proprie dicti*, u smislu naroda eponima ilirskog imena.

Kao što je već istaknuto, prijedlog M. Suića o preimenovanju 26. poglavlja iz Ταυλαντίοι u Ἰλλυριοί izgleda nam neprihvatljivo, ne samo iz činjenice da se grad Epidamnus prema antičkim autorima nalazio u zemlji Taulanata, što je naglašavao i Gronovius, već i iz činjenice da su Taulanti kao narod bili poznati starim Grcima čak u VI vijeku p. n. e., pa se čini potpuno neopravdanim smatrati da je prvobitni autor Periplusa u IV vijeku p. n. e. mogao pogriješiti i potpuno izostaviti već dugo vremena poznati narod Taulanata.

Smatrajući ispravnim zapažanja M. Suića o reminiscencijama Homer-
skih epova iz područja Haonije, pri čemu je naglašeno pitanje naroda Lotofaga i Bulina iz 22. poglavlja, smatramo da ovo poglavlje ipak nije moglo biti nazvano Bulini kao što je to predložio M. Suić. Veći dio 22. poglavlja je posvećen Hilima, predanju o njihovom porijeklu, području koje oni naseljavaju i gradu Herakleji koji se može povezati s tradicijom vezanom uz Hile. Uzimajući u obzir snažno izraženo tradicionalno predanje o njihovom porijeklu, realnu mogućnost povezivanja jadranskih Hila sa širenjem grčke kolonizacije na Jadranu, činjenicu da se još u Plinijevo vrijeme Diomedov rt zvao Hilejskim, a ne Bulinskim poluotokom, te nalaze novca i ime grada Herakleje, kojeg su tako mogli nazvati upravo Hili, pozivajući se na tradiciju o svome porijeklu, smatramo potpuno opravdanim predložiti naslov Ὑλλοί – Ὑλλινοί za 22. poglavlje Periplusa Pseudo Skilaka.

Na ovaj način dolazimo do zaključka da nijednom poglavlju koje se odnosi na istočnu jadransku obalu nije bilo dodijeljeno ime Iliri. Spominjanje Ilira u poglavljima 22, 24, 25, 26, 27 i 28 u smislu ἔθνος Ἰλλυρικόν, a koje M.

³⁹ Katičić 1995, 398.

⁴⁰ Suić 1955, 141.

Suić izbacuje iz navedenih poglavlja, ukazuje na mogućnost pretpostavke da se ovaj termin ilirskih naroda može povezati s određenim geografskim područjem koje su ovi narodi naseljavali, ali i s mogućim religijskim pojmom povezanim s kultom zmijske koja je bila poštovana kod nekih ilirskih naroda na što ukazuje i Hesihije prema kojem riječ *illís* – ἰλλίς znači *savijena, iskrivljena*, dok je riječ *illós* – ἰλλός značila *savijen, kriv, iskrivljen*. Na ovaj način dolazimo do zaključka da termin "ilirski narod" označava geografsko-religijski pojam, pri čemu se jedino na području istočne jadranske obale u Periplusu navodi skupna etnička pripadnost naroda, što ukazuje na značaj koji su ovim krajevima pridavali stari Grci, kao i na mogućnost da su im ovi krajevi bili znatno bolje poznati od drugih koji se opisuju u Periplusu Pseudo Skilaka.

Summary

Issue of the Eponym Illyrians in the Periplus of Pseudo Scilax

The paper is related to the work Scilax of Caryanda, the oldest work of Greek geography that relates to the coasts of the Adriatic Sea. Using data from the Periplus itself, and the results of previous research, but primarily the work of M. Suić, the research paper is focused on establishing the position of the eponym Illyrians on Adriatic coasts. Referring to Chapters 22 and 26, the paper deals with the issue of the titles of these chapters. While M. Suić suggested the title Boulinoi for Chapter 22, our proposal for this chapter is Hylloi. The largest part of Chapter 22 deals with the Hylloi, the legend about their origin, the area in which they lived and the city of Heraclea, whose founding may be connected to the tradition that is linked to the origin of the Hylloi. Taking into account the very pronounced and long tradition of their origin, a realistic possibility of connecting of the Adriatic Hylloi with the expansion of Greek colonization of the Adriatic area, and the fact that even Pliny the Elder calls Diomedes' Horn Hylloian Horn, and not Boulinoic peninsula, as well as the discovered significant amounts of money with the name of Heraclea, which might have gotten its name after the Hylloi, the assumption that the title of Chapter 22 should have been Hylloi seems completely justified. M. Suić also suggested that Chapter 26 should be renamed from Taulantians into Illyrians, which we find unacceptable, not only because of the fact that the city Epidamnos was located in the country of Taulantians, which was emphasized by Gronovius, but also because of the fact that Taulantians were a people that the Greek knew well as early as in the sixth century BC, and it therefore seems fully unjustified to assume that the original author of Periplus in the fourth century BC could have made a mistake in relation to the name of the people of Taulantians that were well known for a long period of time. As a result of the above, we believe that it is justified to assume that Chapter 26

of Periplous should be entitled Taulantians, rather than Illyrians. According to these titles, the Illyrians would be completely left out from titles of all chapters of Periplous, which would be in compliance with the assumption that the term Illyrians is also a geographical, not purely ethnical term.

Izvori

- Appian. Gradanski ratovi. Beograd 1967.
Appollonius Rhodius. Argonautica. London 1921.
Hekatej, Hecataeus. Histories, Fragmenta FGGrH: Volume-Jacoby-F 1a. 1, F.
Herodot. Historija. Beograd 1958.
Hesihije, Lexicon, ed. K. Latte, Hesychii Alexandrini lexicon, vols. 1-2. Copenhagen: Munksgaard 1953.
Homer, Odiseja. Beograd 1990.
Livius Titus. The History of Rome. London 1905.
Periplous of Pseudo Scilax. Oxford 2002.
Periplus Scylacis, ed. K. Müller, Geographi Graeci minores, vol. 1, Paris: Didot 1855.
Plinije Stariji, Naturalis historija, Split 2004.
Pseudo Scymnus. Ad Nicomedem regem, vv. 1-980 (sub titulo Orbis descriptio), ed. K. Müller, Geographi Graeci minores, vol. 1, Paris: Didot 1855.
Strabo, Geographica, ed. A. Meineke, Strabonis geographica, 3 vols, Leipzig: Teubner 1877.
Thucydides, Historiae, ed. H. S. Jones and J. E. Powell, Thucydidis historiae, 2 vols, Oxford: Clarendon Press 1942.

Literatura

- Andrews, A. 1975. Greek Society. Middlesex, England 1975.
Brunšmid, J. 1998. Natpisi i novac grčkih gradova u Dalmaciji, Split 1998.
Hahn, J. G. 1853. Albanische Studien. Beč 1853.
Katičić, R. 1995. Illyricum mythologicum. Zagreb 1995.
Kuntić-Makvić, B. 2006. Pisani izvori u službi arheološkog istraživanja. Opuscula Archaeologica. Radovi Arheološkog zavoda. Vol. 30, No. 1, Zagreb 2006.
Novak, G. 1961. Stari Grci na Jadranskom moru. Radovi JAZU, knj. 322, Zagreb 1961.
Popović, Lj. B. 1975. Arhajska Grčka kultura na srednjem Balkanu. Narodni muzej, Beograd 1975.
Suić, M. 1953. Gdje se nalazilo jezero iz 24. poglavlja Pseudo Skilakovog Periplusa. GZM VIII, Sarajevo 1953.
Suić, M. 1998. Istočna jadranska obala u Pseudo-Skilakovu Periplusu, Radovi JAZU, knj. VI, Zagreb 1998.
Zaninović, M. 2008. Još o hvarskoj Herakleji. VAPD, Vol. 1, No. 101, Split 2008.

Appendix

Periplus Scylacis, ed. K. Müller,
Geographi Graeci minores, vol. 1, Paris: Didot 1855

ΛΙΒΥΡΝΟΙ. Μετά δὲ Ἴστρους Λιβυρνοὶ εἰσὶν ἔθνος. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ ἔθνει πόλεις εἰσὶ παρὰ θάλατταν Λιάς, Ἰδασσα, Ἀττιενίτης, Δυურτα, Ἄλουσοι, Ὀλσοὶ, Πεδῆται, Ἡμίονοι. Οὗτοι γυναικοκρατοῦνται καὶ εἰσὶν αἱ γυναῖκες ἀνδρῶν ἐλευθέρων μίσγονται δὲ τοῖς ἑαυτῶν δούλοις καὶ τοῖς πλησιοχώροις ἀνδράσι. Κατὰ ταύτην τὴν χώραν αἶδε νῆσοι εἰσὶν, ὧν ἔχω εἰπεῖν τὰ ὀνόματα (εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι ἀνώνυμοι πολλαί) Ἴστρις νῆσος σταδίων τι, πλάτος δὲ ρκ' Ἡλεκτρίδες, Μεντορίδες. Αὗται δὲ αἱ νῆσοι εἰσὶ μεγάλαι. Καταρβάτης ποταμός. Παράπλους τῆς Λιβυρνίδος χώρας ἡμερῶν δύο.

ΙΛΛΥΡΙΟΙ.* Μετά δὲ Λιβυρνοῦς εἰσὶν Ἰλλυριοὶ ἔθνος, καὶ παροικοῦσιν οἱ Ἰλλυριοὶ παρὰ θάλατταν μέχρι Χαονίας τῆς κατὰ Κέρκυραν τὴν Ἀλκινόου νῆσον. Καὶ πόλις ἐστὶν Ἑλληνὶς ἐνταῦθα, ἧ ὄνομα Ἡράκλεια, καὶ λιμὲν. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ λωτοφάγοι καλούμενοι βάρβαροι οἶδε Ἱεραστάμναι, Βουλινοὶ (Υἱλινοὶ) Βουλινῶν ὁμοτέρμονες Ὑλλοὶ. Οὗτοι δὲ φασὶν Ὑλλὸν τὸν Ἡρακλέους αὐτοῦς κατοικίσαι εἰσὶ δὲ βάρβαροι. Κατοικοῦσι δὲ χερρόνησον ὀλίγῳ ἐλάσσῳ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ δὲ χερρονήσου παραστόνιον* ὀρθόν ταύτην παροικοῦσι Βουλινοὶ. Βουλινοὶ δ' εἰσὶν ἔθνος Ἰλλυρικόν. Παράπλους δ' ἐστὶ τῆς Βουλινῶν χώρας ἡμέρας μακρὰς ἐπὶ Νέστον ποταμόν.

ΝΕΣΤΟΙ. Ἀπὸ δὲ Νέστου πλοῦς ἐστὶ κολπώδης. Καλεῖται δὲ Μανιὸς ἅπας οὗτος ὁ κόλπος. Παράπλους δὲ ἐστὶν ἡμέρας μίας. Εἰσὶ δὲ ἐν τούτῳ τῷ κόλπῳ νῆσοι, Προτερὰς, Κρατειαί, Ὀλύντα. Αὗται δὲ ἀπ' ἄλλων ἀπέχουσι στάδια β, ἢ ὀλίγῳ πλεον, κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν. Ἐνταῦθα γάρ ἐστι νέος Φάρος, νῆσος Ἑλληνὶς, καὶ Ἴσσα νῆσος, καὶ πόλεις Ἑλληνίδες αὗται. Πρὶν ἐπὶ τὸν Νάρωνα ποταμόν παραπλεῦσαι πολλὴ χώρα ἀνέκει σφόδρα εἰς θάλασσαν. Καὶ νῆσος τῆς παραλίης χώρας ἐγγυς, ἧ ὄνομα Μελίτη.

* Prijedlog po M. Suicu: Βουλινοὶ; naš prijedlog: Ὑλλοὶ – Ὑλλινοὶ

καὶ ἕτερα νῆσος ἐγγύς ταύτης, ἢ ὄνομα Κέρκυρα ἢ μέλαινα καὶ ἐκτρέχει τῷ ἐνὶ τῶν ἀκρωτηρίων νῆσος αὕτη τῆς παραλίας χώρας σφόδρα. τῷ δὲ ἑτέρῳ ἀκρωτηρίῳ καθ' ἑκεῖ ἐπὶ τὸν Νάρωνα ποταμὸν. Ἐκ τῆς Μελίτης ἀπέχει στάδια κ. τῆς δὲ παραλίας χώρας ἀπέχει στάδια η.

ΜΑΝΙΟΙ. Ἀπὸ δὲ Νέστων ἐστὶν ὁ Νάρων ποταμὸς ὃ δὲ εἰσπλοῦς ὃ εἰς τὸν Νάρωνα ἐστὶν οὐ στενός ἔσπλει δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τριῶν, καὶ πλοῖα εἰς τὸ ἄνω ἐμπόριον, ἀπέχον ἀπὸ θαλάσσης στάδια π. Οὗτοι δὲ εἰσὶν Ἰλλυριοὶ ἔθνος Μανιοί. Λίμνη δ' ἐστὶ τὸ εἰσὼ τοῦ ἐμπορίου μεγάλη, καὶ ἄνω κει ἡ λίμνη εἰς Αὐταριάτας, ἔθνος Ἰλλυρικόν. Καὶ νῆσος ἐν τῇ λίμνῃ ἔνεστι σταδίων ρκ ἢ δὲ νῆσος αὕτη ἐστὶν εὐγέωργος σφόδρα. Ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς λίμνης ὁ Νάρων ποταμὸς ἀπορρεῖ. Καὶ ἀπὸ τοῦ Νάρωνος ἐπὶ τὸν Ἀρίωνα ποταμὸν ἡμέρας ἐστὶ πλοῦς ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀρίωνος ποταμοῦ [ἐπὶ τὸν Ριζούντα ποταμὸν] πλοῦς ἡμέρας ἡμισυ καὶ Κάδμου καὶ Ἀρμονίας οἱ λίθοι εἰσὶν ἐνταῦθα, καὶ ἱερὸν [οὐκ] ἄπωθεν τοῦ Ριζούντος ποταμοῦ. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ριζούντος ποταμοῦ εἰς Βουθὸν ὁ πλοῦς ** καὶ τὸ ἐμπόριον.

ΕΓΧΕΛΕΙΣ. Ἰλλυριῶν ἔθνος εἰσὶν οἱ Ἐγχελεῖς, ἐχόμενοι τοῦ Ριζούντος, Ἐκ Βουθὸς δὲ εἰς Ἐπίδαμνον, πόλιν Ἑλληνίδα, πλοῦς ἡμέρας καὶ νυκτός, ὁδὸς δὲ τριῶν ἡμερῶν.

ΤΑΥΛΑΝΤΙΟΙ.* Ταυλαντίων δὲ ἐστὶ τὸ Ἰλλυρικόν ἔθνος, ἐν ᾧ ἡ Επίδαμνος ἐστὶ, καὶ ποταμὸς παρὰ τὴν πόλιν παραρρεῖ, ᾧ ὄνομα Πάλαμνος. Ἐκ δὲ Ἐπίδαμνου εἰς Ἀπολλωνίαν πόλιν Ἑλληνίδα ὁδὸς ἡμερῶν δύο. Ἡ δὲ Ἀπολλωνία ἀπὸ τῆς θαλάττης ἀπέχει στάδια ν, καὶ ποταμὸς Αἴας παραρρεῖ τὴν πόλιν.

Ἀπὸ δὲ Ἀπολλωνίας εἰς Ἀμαντίαν ἐστὶ στάδια τκ. Καὶ ὁ Αἴας ποταμὸς ἀπὸ τοῦ Πίνδου ὄρους παρὰ τὴν Ἀπολλωνίαν παραρρεῖ. Πρὸς [δ' Ἀμαντίας] εἰσὼ μᾶλλον εἰς τὸν Ἰόνιον Ὠρικός. Τῆς Ὠρικός καθ' ἑκεῖ εἰς θάλατταν στάδια π, τῆς δὲ Ἀμαντίας στάδια ξ.

Ἄπασιν ὁμοροὶ ἐν μεσογείᾳ Ἀτιντᾶνες ὑπὲρ τῆς Ὠρικός καὶ Καρίας* μέχρι Δωδωνίας. Ἐν τῇ Κέστριδι χώρα εἶναι λέγεται πεδῖον, ὄνομα Ἐρύθεια. Ἐνταῦθα ὁ Γηρυόνης λέγεται ἦκειν, καὶ τοὺς βοῦς βουκολεῖν. Κατὰ ταῦτα ἐστὶ τὰ Κεραύνια ὄρη ἐν τῇ

* Prijedlog po M. Suiçu: Ἰλλυριοί; prijedlog po Gronoviusu i naš prijedlog: Ταυλαντιοί

Ἡπειρῶ. καὶ νῆσος παρὰ ταῦτά ἐστι μικρά, ἣ ὄνομα Σάσων. Ἐντεῦθεν εἰς Ὠρικὸν πόλιν ἐστὶ παράπλους ἡμέρας τρίτον μέρος.
(ὨΡΙΚΟΙ. Οἱ δὲ Ὠρικοὶ κατοικοῦσι τῆς Ἀμαντίας χώρας.) Οἱ δὲ (Ἀμαντιεῖς) εἰσὶ μέχρι ἐνταῦθα Ἰλλυριοὶ ἀπὸ Βουλινῶν. Τὸ δὲ στόμα τοῦ Ἰονίου κόλπου ἐστὶν ἀπὸ Κεραυνίων ὄρων μέχρι ἄκρας Ἰαπυγίας. Ἐπὶ δὲ Ὑδροέντα πόλιν ἐν τῇ Ἰαπυγίᾳ ἀπὸ τῶν Κεραυνίων στάδια τοῦ διάπλου ὡς φ. [ὅ] ἐστὶ τὸ στόμα τοῦ κόλπου· τὰ δὲ ἐντὸς ὁ Ἰόνιος. Λιμένες εἰσὶ πολλοὶ ἐν τῷ Ἀδρίᾳ· τὸ δὲ αὐτὸ Ἀδρίας ἐστὶ καὶ Ἰόνιος.
ΧΑΟΝΕΣ. Μετὰ δὲ Ἰλλυριοῦς Χάονες. Ἡ δὲ...